

Landskap: Skåne Upptecknare: Ingemar Jeppsson, Lund
Härad: Bjäre Berättare: Sture Phil
Socken: Torekov Berättarens yrke: skomakare
Uppteckningsår: 1961 Född år 1883 i Torekov

Skomakare. s. 1-2.
Sillakrämare. s. 2.
Byteshandel. s. 2-3.
Fiske. s. 3-7.
Boskap på Väderön. s. 6.
Sjömän offrade vaxljus till kyrkan. s. 7.
Hemmets prydande. s. 7-8.
Knallar och judar. s. 7-8.
Fiskrätter. s. 8.
Kalas. s. 8.
Den 30:e april. s. 8.
Begravning. s. 9.
Kyrkobesök. s. 9.
Husförhör. s. 9.
Dop. s. 10.
Kyrktagning. s. 10.
Konfirmation. s. 10.

forts. på reg. nästa sida!
Skriv endast på denna sida.

12121

Bröllop. s. 11.
Nöjen. s. 11.
Midsommar. s. 11.
Lekar. s. 11.
Veckoräkning. s. 11-12.
Göken. s. 12.
Väderleksmärken. s. 12.
Påsk. s. 12.
Fastlagen. s. 12-13.
Vers om Torekov och Båstad. s. 13.
Ordstäv om skomakare. s. 13-14.

Jag började som lärling 1899 hos en skomakare hemma i Torekov. Det var inte så noga på den tiden, och man var utlärd, när man gjort några arbeten från början till slut. Betalningen var obetydlig, och jag bodde hemma under lärlingstiden.

1905 kom jag till en mästare Cederholm i Hälsingborg, och där var jag ett par år framåt. Jag bodde inackorderad hos en svåger. Vi började vid sju tiden på morgnarna och höll på till sent om kvällarna. På verkstaden fanns det en tre till fyra utlärdade gesäller.

Sedan efter Hälsingborg var jag på olika platser runt Torekov, innan jag satte upp egen verkstad 1920. När jag flyttade omkring, innan jag satte upp eget, hade jag en del verktyg med mig, som knivar och sylar och sånt, som man hade till handarbete. Och så hade jag förstås lite kläder med mej.

När man kom till en ny mästare och sökte anställning, fick man först göra en sulning, så att de såg, vad man gick för. Kunde man sedan tjäna en tolv, femton kronor i veckan, var det mycket bra. På den tiden tog man mått efter foten, men det blev för dyrt till slut.

Många gesäller åkte till Danmark för att se, hur det gick till där.

På den tiden arbetade man även på söndagarna, när man inte hade några söndagskläder. Man fick då frimåndag i stället.

Mina kunder var invånarna i Torekov. Själva verkstaden var ett stort rum; innanför den var bostaden, ett rum, där man var, när man var ledig. I verkstaden fanns ett stort bord att sätta grejor på. Jag tillverkade mest skor; trätofflorna gjordes av en träskomakare. Det fanns ett par st. skomakare till i Torekov. På den tiden jag hade egen verkstad, var det mest halvsulningar, som, när jag började, kostade en fem, sex kronor. Kunderna betalade kontant, och om dom ville, slog man in skorna i tidningspapper, men oftast var det inget omslagspapper alls. Jag gav aldrig större kredit, än att kunderna kunde gå i land med det. Man kände ju folket, men ibland kunde det likväl vara besvärligt att få in pengarna. Butiken hölls öppen från klockan sex på morgonen till klockan halv sju på kvällen.

I Torekov fanns, när jag var barn, lika många sillakrämare som bilar nu för tiden. Hela höjden och omgivningen var full av kärror (det var höstavagnar, så det gick bra i dom). Ja, dom kom ända från Småland, fulla

med lingon, som dom bytte mot sill. Men där var även annan byteshandel som plommon och päron mot fisk. Före min tid kom det båtar från Göteborg och köpte upp den mesta sillen, och då brukade dom även köpa potatis av bönderna runt Torekov.

Det fanns fiskare från hela Kullabygden, som brukade lossa sin sillafångst i Torekov, men dom fick ge sig långt utför att få fisken och kunde inte som nu för tiden fånga den närmre land. Och på den tiden hade man inga motorer utan fick segla och ro.

Sillafisket var säsongbetonat. Det pågick under juli, augusti, september och början av oktober. När det var högsäsong, köpte man sillen valvis, lastade direkt i källorna och varvade med salt.

Man var fem, sex man i varje båt, och varje båt hade en sjuttio till åttio näringar (en näring = ett sillagarn av fyrtio stenars längd med en meter mellan varje sten). Var och en fick fångsten från sina näringar, och det var på förhand bestämt, hur många näringar var och en fick lov att ha. Oftast var det så, att man fick omkring tio näringar per man.

Frisätt kallades det, när fångsten lades tillsammans och delades upp i

lotter vid hemkomsten. Detta gjorde man dock bara, när man fiskade närmre land, då fångsterna blev ojämnare på näringarna; och det blev mera rättvist på det sättet.

Ofta var båtarna fulla av sill, men ibland kunde det misslyckas. Kunde man inte bli av med all fisken, seglade man till Halmstad eller Höganäs för att avyttra den. Dom var glada över att komma till stan och få sej en snaps, men dom var tvungna att sälja billigare, när dom fick mycket sill.

Dom fick 17 öre valen före min tid, men även på min tid fick dom inte mer än 25 öre valen, när det kom in en oändlig massa sill.

När så sillen var såld, gick man på gästid och köpte brännvin i kvartrar, men man kunde inte köpa så många, om man hade stor familj, "för på den tiden var pengar värda nät"!

Fruentimren hjälpte till med lagning av näten. Nät fick man ha en massa i reserv, så att man alltid kunde ha så många näringar, som det var bestämt, i bruk. Karlarna var ute hela dagarna. Det var stora båtar, som krävde två man vid varje åra, när vinden låg på, så att man inte

kunde segla .

På den tiden var det vans^kligt att segla. Blåste det upp, gällde det att snabbt noppa av seglet. Fiskarna fick stiga upp vid två, tretiden för att komma i land i tid. Vinsten delades ut i lotter med en eller två lotter till båten. Ofta var även en pojke med, som hade till uppgift att köpa brännvin och fylla på vattenkaggarna.

Fiskarna hade många märken att rätta sig efter. Framför allt iakttog dom måsarna, hur de uppförde sig i luften. Det betydde olika saker, om de flög högt eller lågt, men vad det betydde, har jag glömt.

Fiskevattnen låg flera mil utanför Hallands Väderö. Fiskarna hade ingen binäring, och bönderna fiskade inte i större utsträckning. Många gick i unga år till sjöss. Att gå till sjöss var mycket mer lönande än fisket. Sjökaptenerna hjälpte ofta de fattiga med utrustning. Sjökapten kallade man sig för resten på den tiden, om man så bara hade en liten båt. När de tyckte, de hade förtjänat tillräckligt på sjön, återvände de hem och blev jordbrukare.

~~Man~~ Man fiskade alla dagar utom på söndagarna, då man bara fiskade till

husbehov.

Ända sedan danska tiden har man brukat föra över boskap till Väderön. Man betalade en liten summa till kyrkan, som ägde ön, och så förs-lades kreaturen över med kobåten. I den kunde man ta en tio till tolv kor samtidigt, och det var sand i botten på båten, för att djuren inte skul-le skada sig. Man band ner huvudena på dem, så att de fick minimal rörel-semöjlighet. När det var rika ollonår, släppte man även ut grisar på ön, och grisarna blev smällfeta. Alla inom byn fick begagna sig av denna rätt, mot en liten avgift. Numera begagnar sig inte många av den rätten.

Av fisket var sillafisket det förnämsta. Att det dog ut, berodde nog på att man förtjänade pengar lättare på andra saker.

Torkning av fisk förekom också. Man tog ut inälvorna och trädde upp fisken på stakar, som hängdes på höga ställningar, så att inte flugorna kom åt den. Så strödde man salt på, och så fick solen torka fisken. Man strödde även peppar på för att hålla flugorna borta, men det fick inte vara för mycket, för då tog fisken smak.

De flesta fiskarna bodde i själva Torekov, och hamnens angelägenheter

sköttes av bystämman. Man betalade några öre i hamnavgift, eller så tog man dagsverken, som utgick för att underhålla hamnen.

Fiskelagets chef var ofta en gammal sjökaptän.

Ungdomen på den tiden hade inte mycket att välja på. Antingen fick man gå till sjöss eller också for man till Amerika. Det var en del, som kom tillbaka, när de tjänat nog med dollar till frugan, och dom ljög så förskräckligt om allt vad dom varit med om; men många blev kvar i Amerika och gifte sig där.

För lycklig ^hhemkonst var det vanligt, att man offrade vaxljus till kyrkan. När sjömännen var i kritiska situationer, lovade de stora vaxljus till kyrkan, men dom brukade bli mindre, när man passerat Kullanáset.

Hemma i mitt föräldrahem hade vi vid högtidliga tillfällen enris på golvet, och det fanns alltid en spottback att spotta i. Några mattor hade vi inte. Bonader satte vi upp vid särskilt högtidliga tillfällen som påsk, pingst och jul, och då var det alltid festligheter i flera dagar. Ja, så hade vi några enkla tavlor, som vi hade köpt av kringresande knallar, men

det var otrevligt folk. Man visste ju inte, vad det var för några. Judar gick omkring och sålde dukar, men man måste pruta med dom, och då fick man dukarna för nästan ingenting. Men dukar använde vi inte i vardagslag hemma hos mina föräldrar. Mor hade många krukväxter, och särskilt stora, vita kal-lor odlades mycket på den tiden.

Min mor kunde laga många goda fiskrätter. Hennes sillasoppa var väldigt god. I kokande vatten lades sillen, som togs upp efter en stund, när man erhållit en mustig fiskbuljong. I den koktes potatis, och sist tillsattes mjölk och pepparkorn och lite salt. Soppan blev bäst, när den var bara litet saltad.

Kalasen var sällsynta, men julkalasen var långvariga med mycket mat, det bästa, som huset förmådde.

Roligt var det den trettionde april. Då sjöng man majvisan, och även äldre människor följde med för att sjunga för ägg. Ibland hände det då, att man fick pengar till sprit.

Alltid var det någon, som gick och ställde till spektakel, t.ex. genom att gå och sticka folk med nålar, knycka brännvin och skrika konjaks-

flaskan fram i stället för brudparet fram. Blev det för grova eller fräcka skämt, fick polisen tillkallas.

Begravningar på den tiden, det var bara att dricka och supa och röka, så fört liket kommit i graven. Jag kommer inte ihåg så mycket, för man är ju inte så intresserad av sånt, men jag kommer ihåg, att jag brukade få begravningskarameller av mina föräldrar, när jag var liten.

I kyrkan om söndagarna var det alltid fler lantbor än bybor. I gamla tider kunde det hända, att dom till och med hade brännvin med sig i kyrkan. Då brukade dom snart somna till, men då blev dom väckta av kyrkstöten - annars fick dom ju ingen nytta av predikan! Men det här hände före min tid.

I kyrkan var det numrerade bänkrader, och man fick betala för sina platser. De, som hade betalat, hade företräde till sina platser.

Sen fanns det något, som hette husförhörsdagar, och då fick de, som ville, gå till församlingshemmet och redogöra för vad de kunde. En annan var ju aldrig på husförhör, men man hörde ju de gamla tala om det. Senare kom det många sorters missioner, men dom trivdes aldrig riktigt

ihopa med prästen, men annars var det mest kyrkligt här i Torekov.

Barnen döptes oftast i hemmen. Man bjöd på kaffe och hade lite festligt. Prästen fick vara med. Folk tyckte, det var högtidligare med dop hemma än i kyrkan. Närmaste släkt och vänner var inbjudna. Gudmor blev vanligtvis en av släktingarna, en, som skulle vara i mors ställe. Så fanns det en, som kallades mössemor, hon, som höll mössan, medan barnet döptes.

Kyrktagning var för dom, som ville betala en extra slant till prästen!?

Under konfirmationstiden gick man och läste vissa dagar i veckan under ett helt år. Själva konfirmationsdagen läste prästen "lite så där" och bjöd barnen på avskedskaffe. Vilde man ge honom något, tog prästen emot med tacksamhet. Men makten, som prästerna hade förr, har nu försvunnit, för dom var ju näst gud fader, och det var ju för galet.

Vid konfirmationen fick man en bibel och en psalmbok efter förhöret. På den tiden hade man ju inte så mycket att sprätta med, och andra presenter förekom inte.

Bröllop vet jag inte så mycket om, men jag har varit med om att skriva fram brudparet.

På fritiden i Hälsingborg gick jag ofta på frälsningsarmen eller lilla teatern, som det brukade kallas. Det var trevligt! Det steg ju upp såna där avskräden (frälsningssoldater) och pratade.

Man gick mycket ihop med flickor. Dom ordnade knytkalas, och man köpte bullar och mjölk och spelade kort, speciellt kille. Vi var i vårt lag en tio, femton ungdomar.

På midsommarafton restes majstång med signalflaggor uppe i skogen. Och sedan dansade man och sjöng bland annat den här sången:
Raska flickor dansar både natt och dag
raska pojkar tömmer flaskan i ett drag
O så lustigt som fiolerna de gå.

Jo, så lekte man mycket mer förr än nu! Allra helst Änkeleken eller som den numera kallas Sista paret ut.

Man angav tiden före midsommar i "uger", ett minne från den danska tiden. Ugetalet eller veckotalet började den 6 april med den trettonde

ugan, och sedan gick det baklänges mot midsommar. De olika veckorna hade sina särskilda märken. Göken kommer i tionde ugan och gal i nionde, då sexraderskornet sås.

Man trodde också, att man i vissa fall kunde förutsäga vinterns karaktär: Om Petter Katt ger stubben hatt, så varen det till froenatt. Jag har glömt bort ramsor och sänt, men människor var mycket vidskepliga i äldre tider.

I början av 1900-talet vid påsk fanns det något, som kallades ägg-rullning. Man rullade ägg utför en tegelpanna med sand i, så att äggen inte skulle slås sönder, och om man träffade ett av äggen, som låg nedanför, så vann man ägget eller lite pengar. Alltid var det någon, som höll rum och panna, och så höll man på, så länge pengarna räckte.

Äggen var alltid färgade till påsk, somliga i kaffe, andra med lökskal. Jag brukade alltid uppvakta mina fastrar och mostrar med ägg till påsk, och då blev jag alltid bjuden på påskakringla och andra kakor och fick några ägg själv också, men påskakringlan skulle alltid vara med.

Varje dag under fastlagen hade sitt särskilda namn: Bullmåndag,

pannekaketisdag, munkeonsdag, fläsketorsdag; dom andra har jag glömt, men förr hade dom namn på hela veckan. Jo, så var det rissöndag. Den, som kom fortast upp den dagen, gav dom andra, som låg kvar i sängarna, några slag med riset, så att den dagen dugde det inte att ligga och dra sig.

Mellan Torekov och Båstad var det alltid lite rivalitet förr i tiden, och bland annat kommer jag ihåg en vers, som några torekovbor hade diktat ihop:

I Torekov får man gratis sill, torsk, hummer och flundra,
men i Båstad får man släppa till riksdaler blanka många hundra
och tack till och inte knota,
ty Båstad är blott ett jota

mot Torekov.

För vid Torekov ligger Väderön med sina skogar sköna,
att segla dit dröjer knappt en timma,
men fyra tar det, om man till ön skall simma.

Ett gammalt ordstäv om en skomakare, när han kom hem från en fest,
minns jag: "Vid glasens klang sa skomakaren och drack vid blötbaljan! "

ACC. N:R M. 15493: 14.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Blötbaljan var av Zink och användes till att blöta läder i. Så hade man en klapphammare, som man slog lädret med, för att det skulle bli starkare att slita på och mjukna, så att man lättare skulle kunna arbeta med det. Det gällde att hålla lädret fuktigt, tills man sytt sulorna på.